

NASILJE SPORTSKE PUBLIKE

Baš zato što je aktuelno, govorenje o sportu i nasilju *kod nas* treba opravdati (legitimisati). U protivnom, reč je o još jednom uključenju u *kampanju*, da bi se pokazalo praćenje aktuelnog više nego da bi se reklo nešto (novo). Jer, ovo aktuelno takvo nije baš od skora i samo kod nas, tako da već rečenog ima.

Još jedno govorenje, ovo koje sledi, opravdavamo više potrebom *kritičkog govorenja* o izgovorenom, nego mogućnošću stvarno novog. Skoro da se može reći kako nastaje *nauka o sportu i nasilju*, tako da je vreme za podizanje govorenja na nivo kritičke refleksije i o *govorenju*, a ne samo o predmetu, koja ne dozvoljava nekritičko prihvatanje svakodnevnog govora. Vreme je i da se tačna ali parcijalna saznanja i povežu sa važećim teorijama, a neka upute na prave adrese kako ne bi i dalje važile problematične (dis) kvalifikacije, predubedenja i animoziteti. S obzirom na *praktičnu* a ne samo teorijsku relevantnost govorenja o nasilju i sportu (koje treba da bude osnov novih i korekcija dosadašnjih praktičnih akcija), njegovo kritičko osvetljavanje, takođe, dobija na opravdanosti.

Na osnovu postojećih znanja, bavićemo se nasilničkim ponašanjem sportske publike, tvrdeći da sport (ono što je u današnjim sportskim *priredbama* zaista sportsko) *nije* ono zbog čega to ponašanje postoji. Nije, jer su razlike između sportskog i onog što traže *priroda i stanje* publike sklone takvom ponašanju, tolike da ona na sportske priredbe dolazi upravo zbog onog u njima što sportsko *nije*. Pojedinci, znači, tu dolaze *zbog sebe*,

a ne zbog sporta, ne zbog onog što bi *moglo* izazvati entuzijazam sto hiljada gledalaca i biti "moderne ekvivalent katarze koja je Helene omekšavala u njihovom pozorištu"¹. Vežanost za klub, za koju se misli da stoji u osnovi niza sukoba (rivalskih grupa navijača), *posledica* je njihove "prirode" (socijalne i personalne), tako da je opet ona uzrok onoga što se neopravdano pripisuje sportu.

Posebno pitanje jeste što gledaoce mnogi i stalno pozivaju *da ne budu pasivni* (samo) gledaoci već da učestvuju aktivnije, na način koji je zbog njihove prirode i stanja vrlo blizu nasilničkog ponašanja. (I pritom se, i dalje, očekuje da dožive katarzu, za koju Aristotel kaže da je doživljavaju samo gledaoci *pozorišta*, pojam "mirnih" gledalaca!).

ŠTA JE SPORT, ILI SPORTSKO U DANAŠNJOJ SPORTSKOJ PRIREDBI (SPEKTAKLU)

Zbog dugog trajanja, različitih vrsta i oblika, zbog toga što svaka forma društva ima i svoju formu sporta, normalno je neslaganje oko toga šta je sport. Bez obzira na razlike u definicijama, međutim, zajedničko je *insistiranje* na nekim bitnim elementima, što i omogućuje da postavimo našu hipotezu. Pogledaćemo te elemente detaljnije.

Sport je igra, a sportsko danas je ono igračko

Dosta istraživača, osobito starijih, deli svakodnevno mišljenje: sport je "igra"², mada *posebne vrste*. Njegov specifikum čini prisustvo izvesnih pravila (eventualno i *institucija*), koja obezbeđuju da *takmičenje* (takođe osobenost ove igre), ukoliko nije sa sobom ili prirodom već sa drugim ljudima, ne izade iz granica koje tu aktivnost i čine igrom.

Otuda "sport sličan radu, nije sport... Sport je u suštini igra, slobodna i nezainteresovana aktivnost slobodnih ljudi"³. Bar za početak može se reći da je svaki sport, u suštini, igra u značenju koje ima englesko *game*, s tim

1. Magnane G., prema: *Jeux et sports*. Sous la direction de R. Caillois. Galimard, Paris 1967. 1678 p.

2. König R., u: *Kleingruppenforschung und Gruppe im Sport*. Hrsg. von G. Lüschen. Westdeutscher Verlag, Köln und Opladen, München 1966. 5 S.

3. Mahier R., prema: *Jeux et sports*, 1216 p.

što obrnuto ne važi⁴. "Sport je ansambl fizičkih vežbi predstavljenih u formi individualnih i kolektivnih igara, koje ostavljaju mesta kompeticiji, a praktikovanih uz uvažavanje izvesnih preciznih pravila i bez utilitarnog cilja"⁵.

Sport se igrom smatra i kada se to izričito ne kaže, ali mu se *pripisuju* osobine pripisane igri. Tako je sport "intenzivno fizičko vežbanje bez neposrednog utilitarnog cilja, praktikovano sa idejom borbe: nadvisiti prirodne teškoće..., pobediti suparnike..., konkurente..., ili protivničke ekipe..., nadmašiti prethodne rezultate"⁶. Najzad, sport je igra i za one koji *žale* što danas to nije, govoreći o "sportu bez igre"⁷, ili "kontaminaciji igre"⁸.

I kao igra, sport ima specifičnosti koje zahtevaju posebnu pažnju...

Kulturni značaj igre izvan je spora, s tim što se igra kulturi *ne podređuje* (Huizinga). Sa sportom takav slučaj nije, ili ima mišljenja (koja izražavaju i karakteristike sporta, a ne samo onih koji pišu o njemu) po kojima se ova igra izričito stavlja *u službu* kulture. Time se pravi *presedan*: ono što *nema cilja izvan sebe*, postaje *sredstvom*. Posledice su veoma krupne, jer čim igra jednom bude podređena nečem drugom, realno je očekivati da se kasnije podredi nečem trećem.

Tako čitamo da je sport "kultura, praktikovana izvesnim aktivnostima koje imaju karakter rasonode i u isti mah su uvežbavanje prirode radi razvoja fizičke snage čoveka i izvesnih intelektualnih kvaliteta"⁹. ("Izvesni" nisu definisani, tako da ih svako može definisati shodno *svojim* videnjima!). Ili, da je sport nesumnjivo igra, ali čiji je "cilj kultura tela uvežbavanjem poretka koji čoveka prinuđuje na trostruku borbu: protiv sebe, drugih ljudi..., prirode samih stvari..., u okviru preciznih pravila i konvencionalnih prinuda"¹⁰.

4. Bellefleur M., prema: *L'homme en mouvement*. Edité par. M. Boutin, R. Volant, J.C. Petit. Fidés, Montreal 1970. 87.p

5. *Grand Larousse Encyclopédique* 9., Paris 1964. prema: *L'homme...*, 174 p.

6. *Nouveau Larousse Universel* 2. Paris 1949. Prema: *o.cit.*, 174 p.

7. Koković D., *Sport bez igre*. Univerzitetska riječ, Titograd 1986.

8. Magnane G., *Sociologie du sport*. Gallimard, Paris 1964. 188 p.

9. *Nouveau Larousse Illustré*. Prema: *L'homme en mouvement*, 174 p.

10. Prouteau G., prema: *o.cit.*, 177 p.

Sport je igra koja je sredstvo za nešto što igra nije, što je javnije i ozbiljnije od *zadovoljstva* koje igra pruža. Tako je od Kubertena do Pija XII... Za našu ključnu tezu to znači: ono čemu sport služi, *drukčije* je od onog što interesuje najveći deo sportske publike, što on u sportskom događaju vidi kao sredstvo za sebe. Diskrepancija između očekivanja od sporta i očekivanja *dominantnog poddruštva* koje organizuje i institucionalizuje sport, bitan je izvor nasilja publike, čak i nezavisno od drastičnijih podređivanja sporta od ovog kada se podređuje kulturi. Stvari su osobito složene i impliciraju veoma konfliktualne mogućnosti kada se ova igra stavlja u službu *partikularno-društvenog*, nacionalnog ili političkog, što je stalna praksa. Tako čitamo da je "socijalistička telesna kultura - faktor formiranja socijalističke nacije u DDR"¹¹, ili da služi "svestranom jačanju DDR". Odnosno, da su "sovjetski sportisti - vatreni patrioti svoje Otadžbine"¹². Itd., itd.

Danas, sportsko je samo jedan element sportske priredbe (spektakla)

Razvoj sporta (u funkciji razvoja društva), rezultira shvatanjima koja sport ne vide kao igru.

Postoji unutrašnja strukturna sličnost između sporta i radnog života, pošto su "kvantifikovanje i merenje učinka" postali "sadržaj samog sporta"¹³. "Sport se sve više identifikuje sa tehnikom u striktnom značenju te reči, tj. sa složenim i artikulisanim ansamblom rigorozno i racionalno definisanih operacija... Drugim rečima, sport postaje učenom praksom sa sve težim teorijskim i operacionalnim sistemom igre, s jedne, i instrumentalnim aparatom egzekucije i kontrole koje se takođe sve više usavršavaju, s druge strane"¹⁴. Sportist postaje proizvođač specifične robe čiji je kupac sportsko udruženje, čime sport prelazi u specifičnu *privredu*: industriju spektakla, industriju slobodnog vremena. Kao takav ili kao *šou-sport* (s tim što su elementi prvog važniji od elemenata drugog!), zasnovan na egzaktnom planiranju sa tejlorovskom strogošću¹⁵, on je nešto *no-vo*. Sada ni "njegova" publika nije samo sportska, ona

11. Wespplal H., u: *Zu aktuellen Fragen der Olympischen Bewegung*. Friedrich Schiller Universität, Jena 1984. 110 S.

12. *Teorija fizičkog vaspitanja*. Fiskuljura i sport, Moskva 1960, 125 str.

13. Gehlen A., prema: Rigauer B., *Sport und Arbeit*. Suhrkamp, Frankfurt am Mein 1969. 11,50 S.

14. Bernard M., prema: *L'homme en mouvement*, 175 p.

15. Rigauer B., 32 S.

je publika jednog *spektakla*. A spektakl nije isto što i ceremonija, i oni koje interesuje ceremonijalno (za koje neki estetičari misle da je posebna estetska vrednost, prisutna u *pozorištu*), traže ga na tačno određenom mestu. Ne na stadionu gde se s pravom može očekivati samo spektakularno.

Prirodu ove nove aktivnosti, *uslovno* sportske, izmenjene u odnosu na ranije nesumnjivo sportsku, dobro izražava njen *moral*, prepoznatljiv po "valorizaciji uspeha, nadmašivanja sebe u trpljenju, disciplini treninga, potčinjavanja interesima grupe, respektovanju šefa, i stalnom respektovanju protivnika u lojalnoj konkurenciji, o čemu svedoči britanski koncept *fair-playa*". Kao takva, ova aktivnost "reprezentuje sublimnu i otuđa opravdanu formu ekonomske prakse kapitalizma"¹⁶, u kojoj *homo ludens* i u sportu ostaje *homo faber*¹⁷.

I U IGRI I U PRIVREDNOJ GRANI, SPORTSKO IMA OSOBINE KOJE TEŠKO DA ODGOVARAJU POTREBAMA POSETILACA SPORTSKIH PRIREDBI

U drukčijem kontekstu, o razlikama (i sličnostima) između igre i sporta moralo bi se mnogo govoriti. U kontekstu naše teme njima ćemo se baviti samo koliko da istaknemo prisustvo *nekih osobina* sporta (nezavisno od toga šta je sport), koje stoje u *disjunkciji* sa osobinama i potrebama gledalaca.

*Prava igra i sport dosta se razlikuju, tako da je logično
ono što se danas desilo sportu*

Razlike između igre i sporta, nezavisno od toga da li je profesionalizovan ili ne, takmičarski-netakmičarski..., samostalan ili u okviru neke industrije..., predmet su čestih rasprava. Uglavnom se misli da razlika ima, jer je teren igre mesto *rekreativnih* aktivnosti *par excellence*, i *odmora*. Slobodno vreme je *suprotnost radu*, a igre su okupacija odmora i omogućavaju povratak i restauraciju ličnog bića. Duh igre svoju protivnu stranu, svoj demanti, ima u duhu ozbiljnosti koji dominira ra-

16. Bernard M., 1 cit.

17. Rigauer B., 70 S.

dom¹⁸, tako da je *contradictio in adiecto* reći: "igra minuciozno organizovana i kontrolisana, kakav je sport"¹⁹.

Uopšte, smatra se da je igra *inanentna* dok je sport transcendentan u odnosu na sadašnjost svoje aktuacije²⁰. "Igra je ego-centrična. Subjektivno zadovoljstvo svakog igrača njemu je dovoljno. Manje nego sport, ona ima potrebu za arbitrom i posmatračima", a onih "oko sporta", onih koji "participiraju u produkciji sportista", uglavnom nema²¹. Samim tim igra nema socijalne funkcije, ili se o njima ne može govoriti onako kako se to mora činiti kada je reč o sportu²². Najzad, "svet sportova izgleda da se lakše slaže sa dominantnim društvenim vrednostima. Stavljajući akcenat na *eksterne faktore* koje proizvodi, kakvi su: pobjeda, rekord, prestiž, renome, posledice po zdravlje²³, sport se *približava radu*. Naime, upravo je rad aktivnost u kojoj onaj ko je obavlja želi nešto izvan rada i izvan sebe, generički nazvano "povećanjem udela u simbolima koje ceni njegovo društvo"²⁴.

Igra i sport imaju sličnosti, tako da nije slučajno došlo do kontaminacije igre

Dobro je poznato očišćenje *prošlosti* od tamnih strana, ili njena idealizacija kod nezadovoljnih sadašnjosti. A onda kada je i sama bila sadašnjost, ona nije bila samo svetla.

Ako se želi biti objektivni, mora se priznati da su Heleni imali svete igre posvećene *eksternim efektima*, i profane u kojima je situacija drukčija utoliko što su eksterni efekti bili drukčije vrste... (Moglo je biti i materijalne koristi). Herodot je pisao o helenskom telu i igrama koje favorizuju jedinstvo tog tela, što znači da su pominjani efekti bili i politički. (Uopšte, drevne Olimpijade bile su festivali religioznog i političkog karaktera). U srednjovekovnoj Francuskoj igre su bile zabava bez ikakvog religioznog karaktera, i nikada oz-

18. Gusdorf G., prema: *Jeux et sports*, 1159 p.

19. Magnane G., prema: o.cit., 1673 p.

20. Bouet M., prema: *L'homme en mouvement*, 99 p.

21. Levasseur R., o.cit., 12 p.

22. Vidi: Marjanović R., Socijalne funkcije sporta. *Sociologija* 1978/4.

23. Bellefleur M., prema: *L'homme en mouvement*, 11 p.

24. Stone G., u: *Kleingruppenforschung*, 64 S.

biljno nisu bile u vezi s odbranom lokalnog ili nacionalnog prestiža²⁵. Samo, ovo je ili izuzetak, ili izvesna idealizacija svoje nacionalne prošlosti.

Zajedničko konglomeratu koji neki nazivaju igrom a neki sportom, danas je ono ne naročito atraktivno za najveći deo publike (pogotovu za navijače). Samim svojim prisustvom, ono u velikoj meri smanjuje udeo takode prisutnog, ali atraktivnog. Takav je slučaj sa respektovanjem *pravila*, respektovanjem sebe i drugog²⁶. Kod navijača njega teško da ima, jer (kako ćemo videti) *marginalizovani i frustrirani* niti respektuje sebe (zna kakav je!), niti drugoga (u kome vidi ili krivca ili sličnog sebi, ili mu zavidi). Isti je slučaj i sa onim po čemu je *sport sredstvo kulture*, ili oblik "fizičke (telesne) kulture"²⁷, *razvoja moralnih kvaliteta*²⁸, i sl. Gledaocima do toga nije baš naročito stalo, kao što ih ne zanimaju ni *institucije i organizacije*, ili ono u sportu što ga čini *radom*. Igra podređena cilju izvan sebe u čijem se definisanju *nije učestvovalo*, ili ono u modernom sportu što ga i čini modernim, *bliski su kapitalizmu, principu realiteta* i čak *protestanstvu* (von Krockow), takode ne mogu biti atraktivne većini gledalaca, *depri-vilegovanih i gladnih života*.

Sve ovo dobija smisao tek kad se posmatra kroz prizmu *prirode i stanja* onih kojima se sport nudi kao zadovoljenje njihovih potreba: gledalaca sportskih priredbi.

ŠTA JE ILI KAKVA JE SPORTSKA PUBLIKA?

Ova socijalna *kategorija*, a ne sloj, kako s pravom naglašava K. Petrović, dosta je istraživana, ali saznanja slabo prodiru izvan naučnih krugova. I dalje preovlađuje uverenje da je reč o maltene pozorišnoj publici, koja je samo promenila ambijent (čemu verovatno na ruku ide postojanje sportskih dvorana kao zatvorenih prostora, pored stadiona koji danas odudaraju od pozorišta). Veoma važno *razlikovanje* publike, mase i gomile, takode nije uobičajeno izvan pomenutih krugova, a često ga nema ni u njima.

25. Dillet B., prema: *Jeux et sports*, 1196 p.

26. Gusdorf G., *o.cit.*, 1176 p.

27. Leskošek J., *Teorija fizičke kulture*. Partizan, Beograd 1971. str. 20

28. *Grand Larousse Encyclopédique* 9., prema: *L'homme en mouvement*, 175 p.

Zbog *socijalnog porekla* i *statusa*, kao i *organizmičkih faktora* koji dominiraju kod njenih pripadnika, *nerealno* je očekivati da publiku sportskih priredbi (osobito tzv. popularnih sportova) privlači ono što je u njima još uvek sportsko. Na primer, novo, nedostignuto, rezultat, što je oblik *težnje ka inicijativi i inovaciji*. (S te strane u pravu su oni koji misle da je izuzetan podvig: rekord, pobeda u međunarodnom meču ili na Olimpijskim igrama, sportski ekvivalent remek delu umetnika²⁹. Inicijativa i inovacija situirani su u vrh, dok niži slojevi (koji dominiraju u publici sportskih priredbi) žele samo *participiranje u spektaklima* koje organizuju socijalne elite, o čemu svedoče istraživanja u Kanadi i kod nas. (Utvrđena je dominacija želje da država finansira elitne priredbe za gledanje tipa Olimpijskih igara, a ne izgradnju terena za istinsko, neposredno, aktivno i masovno upražnjavanje sporta. Tamo gde se zaista očekuju i dešavaju rekordi i pomeranje granica čovekovih mogućnosti, u atletici, publika je *malobrojna* nego na nižerazrednim fudbalskim utakmicama). Tenis, badmington, golf..., povezani su sa višim slojevima (gde nasilja publike nema), a boks, rvanje, fudbal..., sa nižim³⁰. Istraživanja u različitim sredinama pokazuju da ima značajnih razlika i *po načinu* praćenja sporta, mada ih ne mora biti po interesu. Na primer, *radnici* u većini vole da odu na utakmicu, dok se *viši slojevi* zadovoljavaju gledanjem TV-prenosa. Uopšte, "pasivan način praćenja fudbala privlači, uglavnom, više društvene slojeve, i klubovima nije pošlo za rukom da ove ljubitelje fudbala privuku na stadione"³¹.

Ne ulazeći u finese koje bi drukčije koncipirano raspravljanje zahtevalo, podsećamo da u našem vremenu *malograđani* postaju dominantan društveni sloj unutar publike. Negde između 1920. i 1936. godine, u publici dominiraju, zajedno sa malograđanima, *radnici*³². Učešće na sportskim priredbama ima poseban značaj za *nekvalifikovane radnike*, i oni su (zajedno sa visokokvalifikovanim radnicima) kod nas sada najbrojniji u publici³³. Nije istraženo zašto je tako, ali se iz drugih izvora zna da im ukupan socio-ekonomski položaj nije naročito povoljan (o čemu svedoče podaci o smrtnosti

29. Magnane G., prema: *Jeux et sports*, 1675 p.

30. Levasseur G., prema: *L'homme en mouvement*, 37 p.

31. Sadržaji i oblici neformalnog okupljanja mladih u Beogradu (rezultati istraživanja), Cenlar za idejni rad SSO Beograda, Beograd 1978, str. 112.

32. Hortleder G. *Die Faszination der Fussballspiels*. Suhrkamp, Frankfurt am Mein 1974. 16 S.; Prokop U., *Soziologie der Olympischen Spiele*. Hanser, München 1971. 82-3 S.

33. Zajić G., prema: *Beogradani o sportu i olimpijadi*. SOFK-a Beograda i IDN, Beograd 1986. 35, 41 str.

dece, uspehu u školi, pa čak i o dužini života). Uopšte, donja klasa je posebno zainteresovana za sport, i to ne samo na ovaj način, već i posredstvom televizije. Preferiranje ovog načina, međutim, ima bitne posledice na mogućnost pojave nasilničkog ponašanja zbog društvenog položaja pomenutih. Svi su oni *relativno deprivirani* i u odnosu na ostale pomalo *segregirani*, i skloni pokušaju da svoj nepovoljan strukturalni položaj *kompenzuju dodatnim demonstrativnim aktivnostima u slobodnom vremenu* (U.Prokop). Sport im je prevashodno kompenzacija za frustracije poziva, toliko važna da su spremni podneti odgovarajuće finansijske napore i odreći se mnogo čega (potrebnijeg).

Izgled tih aktivnosti može se pretpostaviti uvođenjem ostalih varijabli. Skoro isključivo reč je o *muškarcima*, pri čemu obavezno valja računati sa načinom na koji oni, za razliku od žena, ispoljavaju svoje nezadovoljstvo. Taj način, po pravilu, je aktivan, povezan sa trošenjem fizičke energije, i samim tim potencijalno nasilan. Muškarci su i inače skloni zabavi koja sadrži nasilje i jača uzbuđenja, s tim što naglašavamo da ovdje, s obzirom na ostale varijable, nikako nije u pitanju potreba za zabavom. Ne treba zaboraviti ni to da su dotični zbog uzrasta, statusa a možda i psiho-fizičke konstitucije, mahom *neoženjeni*, tako da na sportskoj priredbi pokušavaju kompenzovati još nešto osim 'frustriranosti u sferi poziva', odnosno u društvenom životu uopšte. *Starost* je upravo ona kritična, pošto se kod nas za sport najviše interesuju mladi između 15. i 23. godine, u gradu, odnosno 15. i 25. godine na selu.

Pošto se u publici nalazi mnogo osoba sa *nižim obrazovanjem* i pošto postoji "predominacija i skoro univerzalizacija jedne *srednje klase u domenu ukusa*, interesa i vrednosti"³⁴, slika je zaokružena. Pogotovu ako ima istine u tezi da je čovek zainteresovan za sport "ekstravertit vrlo primitivne vrste", uz to mahom apolitičan³⁵. Kod navijača sve je ovo još izraženije, tako da slika *totalno odudara* od floskule istinski ljubitelj sporta. (Takav je pre neki *aktivni sportist*, istinski amater. Televizijski gledalac ili slušalac radio-prenosa, takođe). Kod nas, navijača je najviše u grupi onih između 17 i 20 godina, dok im je školski uspeh (u slučaju učenika i studenata) lošiji od proseka. Pored učenika i studenata, skoro isključivo su radnici.

Odavno je Srđan Vrcan rekao skoro sve, ali na to se ne misli čak i kada se to zna. Mladi deo publike potiče

34. Cazeneuve J., *Sociologie de la Radio-Television*. PUF, Paris 1969. 55 p.

35. Magnane G., u: *Sociologie du sport*, 113 p.

"iz onih društvenih slojeva koji su tek u novije vrijeme došli iz čisto ili pretežno ruralnih sredina u gradske, a čija je cjelovitija socijalna afirmacija u novim sredinama u velikoj mjeri ograničena i potisnuta". Relativno stariji deo čine "ljudi iz prigradskih naselja, malih gradića i ruralnih sredina", takode onemogućeni da pređu u svet koji se odvija mimo njih a u kome bi morali biti³⁶.

Zar ovakva kakva je, sportska publika može želeti samo sportsko?

*Ovakvi ljudi u sportskom naročito uživati ne mogu, ni ti ga mogu očekivati i tražiti i za njega plaćati. (Uz pretpostavku koja se ne mora obistinuti - zbog nameštanja rezultata koje je zbog mnogo čega investirano u ovu granu industrije normalna pojava - da sportskog uopšte bude). Zašto je tako, nemamo nameru da posebno dokazujemo, samo upućujemo na poredenje prezentiranih karakteristika sportskog na jednoj, i publike na drugoj strani, uvereni da je diskrepancija među njima očigledna. Uostalom, uporedimo tezu da je sport "...praznik, mirno samoispunjenje, miran čas praznovanja"³⁷, sa onim što pišu naši navijači *Tempu* ovih dana, *opsednuti* željom da negde i u nečem i oni budu najbolji i bez premca, makar i tako da 'žarimo i palimo i pobjede slavimo', samo 'neka cela Juga zna, najlude su HORDE ZLA'.*

Štaviše, gledalac na stadion dolazi *pripremljen* da pažnju obraća na vansportske elemente sportskog događaja, a za vreme njega oni su itekako prisutni i pažnju odvrću od sportskih. *Pre* njega u užem smislu (same igre) i *za vreme* njega, teče program reklama, muzike, pirotehnike... Sami sportisti su pre svega, *sandwich-man*, tu su istaknute ličnosti kao gosti, lepoticice koje imaju nekakve uloge (najavljiivača sledeće runde, u boksu). Sudije su poseban svet sa ulogom koja je veoma bitna za sportski događaj, a nekada i za početak nesportskog (devijantnog). Policija i njeni psi (kakav kontrast prazniku!) na sebe itekako skreće pažnju, a deo gledalaca provocira. Itd, itd.

Vredelo bi razmišljati o stadionu i onom što se na njemu odvija (pogotovu: *očekuje*), i kao današnjoj derivaciji rezidue koja se nekada zadovoljavala u *rimskom* cirkusu. Svidalo nam se to ili ne, o prisustvu i ispo-

36. Vrcan S., Sociolog pred fenomenom nogometa. *Sociologija* 1971/1, 11 str.

37. C. Dürhem, prema: Magnane. *o.cit.*

ljavanju *nagonskog*, i to baš "varvarskih instinkata ljudske životinje", "arhaičnoj spiritualnoj konstituciji" (Veblen), urođene destruktivnosti čoveka (Freud, Lorenz...) koja negde mora da izbije. Razum je tu samo zato da nađe mesto gde to može da se učini, *nekažnjeno*, a stadion je bogomdano mesto. (Možda se i zato posmatrači boksa regrutuju iz svih društvenih klasa, kako tvrde neki istraživači?). I scena i publika ovde su više cirkuskog nego pozorišnog tipa, a pošto je stradanje *sastavni deo i svakodnevnica sporta* (*Vae victis!*), doživljaj katarze kod gledalaca čak i ako zanemarimo njihovu mladost i ostalo, nije moguć. Štaviše, postoji *navikavanje na stradanje bez krivice onog koji strada*, sa nizom nimalo prijatnih implikacija.

Povrh svega, od ovakve publike (mase) traži se visoko uvažavanje vanskog!

Slabo se razmišlja o još jednoj važnoj stvari: posledicama intenzivne političke, nacionalne i lokalne propagande preko sporta, na specifičnu socijalnu kategoriju kakva je ova publika, uz to u specifičnoj, *masovnoj situaciji*. Takva propaganda veoma je riskantna i *bremena nasiljem*, jer se očekuje da unutar dosta fluidnih granica iza kojih počinje neželjeno, ostanu pojedinci i organizovane grupe navijača kojima je to teško iz niza razloga, počev od mladosti.

Tako se u pomenutom istočnonemačkom zborniku sa odobravanjem citira Kuberten: 'Sport je sjajni faktor mira i razumevanja', da bi se prešlo na filipike protiv SAD i njenih sportskih organizacija, i isticanje 'naše socijalističke telesne kulture'. S obzirom na *opšti stav* socijalističkog prema kapitalističkom jasno je šta to znači za stav prema "njihovom" sportu, bez obzira da li se to izričito kaže. Praksa je *identifikacija sportista sa sredinom iz koje su*, a odnos prema njoj drugde (inače) često je odnos disjunkcije. U pomenutom zborniku, govoreći o 'imperijalističkom rukovodstvu sporta', Vili Šreder (Willi Schröder) implicitno govori i o socijalističkom, što je poziv na takvo govorenje (i *ponašanje*) i o sportistima koji slede to rukovodstvo, pa i *gledaocima* koji ih podržavaju kao svoje. V. Bradter (Wolfgang Bradter) sledi, u principu, pozitivna shvatanja, tvrdeći da su rezultati za sportiste oblik samostvarivanja individualnosti, ali na istoj strani je i shvatanje uobičajeno u njegovoj sredini, a ne baš pozitivno: da je ličnost samo "predstavnik svoje klase, svog kolektiva, svog poziva, svog porodičnog života". (Posebno je pitanje spojivosti svega pobrojanog, ali redosled na-

brajanja nije slučajna tako da je jasno šta u slučaju ne-spojivosti treba žrtvovati). Predsednik Regan, nešto pre pojave ovog zbornika, ističe da "SAD trebaju pobeđu i samo pobeđu, jer samo ona može odražavati nadmoćnost američkog načina života". Uopšte, pozivi na *podršku našima* koji su svakodnevna pojava, ne moraju sadržati pominjanje *njih* i *njihovih* osobina, ali iz drugih situacija publici je rečeno ko su i kakvi su *oni*. Između *nas* i *njih* već postoje animoziteti, zategnutosti pa i konflikti. Kako onda da se ostvaruje ono na čemu insistira Olimpijska povelja: "doprinos mladosti sportom u duhu boljeg uzajamnog razumevanja i prijateljstva, i time postizanje boljeg i mirnijeg sveta"³⁸

Trebalo bi razmišljati o implikacijama stalno prisutne pojave: pozivanja publike da čini nešto suprotno onom što čini pozorišna publika, koja se uzima za primer. Poziva se da *navija* umesto da posmatra, što je s obzirom na prirodu publike sportskih priredbi ne samo iluzorno, nego i *opasno*. Poziv publici da bude igrač više već je *poziv na nasilje*, nad pravilima koja ne dozvoljavaju narušavanje principijelne jednakosti. Udeo vanskog tima se povećava, a razlika između vanskog i *nesportskog* mnogo je manja od one između sportskog i vanskog.

Da zaključimo i rezimiramo. Nasilje gledalaca sportskih priredbi ukorenjeno je u prirodi i stanju tih gledalaca kao ljudi i građana, u prirodi stadiona i masovne situacije, u onom što sport sprečava da bude sport, a njih da budu prava publika. Rehabilitacija sportskog u onom što zovemo "današnji sport", jedan je od značajnih koraka u borbi protiv "nasilničkog ponašanja sportske publike", pored ostalih koji sa sportom nemaju veze.

38. Zu aktuellen Fragen der Olympischen Bewegung, 10, 11, 72 S.
